

EDITORIAL

Közművelődési intézményekkel és civil szervezetekkel foglalkozunk, s tesszük ezt még majd következő számunkban is. Nem veresenyeztetjük a kétféleséget egymással semmilyen vonatkozásban, még úgy sem, hogy melyikről közlünk több vagy akár nagyobb terjedelműbb vagy netán színvonalasabb írást. Az egymáshoz mérésről Nemeskürty István A magyar irodalom képes története címet viselő televíziós sorozatának tanulságos fejtegetése jut eszembe, miszerint a magyar irodalomtudósok mily nagy örömmel boncolgatták Kármán József Fanny hagyományai című műve hasonlóságait a nagy Goethe Werther keservei című munkájával, s így nem vehették észre, hogy Kármán József Fannyja mennyivel jobban átérelhető, mint Goethe Werthere. Itt egy nő még ott egy férfi, aki kesereg.

A Szín nyitott műhely, s szeretnénk, ha ez a jellege abban is megmutatkozna, hogy a megjelent írásokhoz akár széljegyzetszerűen is megtennék megjegyzéseiket. A lapunkban ajánlott Lidérces mennyország című könyv minden előadása kínálja az alkalmat a hozzászólásra, az el- és továbbgondolásra. Szeretnénk, ha minél többen szólalnának meg. Annál messzebbre hallatszanánk. S minél több olyan ember szólal meg, akit a saját környezete hitelesít, annál súlyosabban hangzunk.

Egy metroutazásnyi ismeretség során Szabó Jenő nyugdíjas elhelyezte magát viszonyítási pontokat megjelölve társadalmunkban, s e nem egészen fél óra alatt még az is kikerekedett, mi a "bár" és mi a "biztos", mik a történések és mik a meghatározó értékek. Szabó Jenő a családot tartja a legfontosabbnak. Tartását, látható méltóságát családba ágyazottságán túl a családi élethez nélkülözhetetlen házak felépítése adja. Hármat épített. Egyet, amelyikben feleségével felnevelték a gyerekeiket, egyet a kisebb fiának, amikor nőstülmi készült és egyet a Balatonon, nyaralónak. Ez utóbbit adta el, amikor nyugdíjba ment, a megélhetéshez kiegészítésnek használják a kamatot és ebből kérhetnek kölcsön a fiúk, ha vállalkozásukhoz időlegesen pénzre van szükségük.

Amikor kiderült, hogy bár a család szent, kisebb fia válik, Szabó Jenő egytértett abban, hogy a ház maradjon a feleségé és a gyereké. Még akkor is, ha tapasztalta, hogy egykori kollegája hasonló válás után tizenöt év múlva jutott újra lakáshoz.

Szabó Jenő tudja, hogy lehet másról beszélni, de a legfontosabb, hogy anyagi dolgokban tiszta legyen a helyzet. Képes minden az anyagi dolgokon múlni. Ha pénz-kérdésekben nincs korrektség, ezen az erkölcsi téren még legjobban követhető területen, képzelhető, hogy az összes többi mennyire válik ingataggá.

Szabó Jenő, mint minden ember, aki rendben van magával, nyitott és derűs. Átadja egy fiatalnak a helyét, mert az eszik. Nyugodtabban jobban esik neki. Amikor elválnak egymástól, kezet fogunk és bemutatkozunk. Ő megy a dolgára, én meg megállok, hogy jól telesszívjam a tudóm levegővel. Ha ilyenek sokan vannak, akkor... – Erről is szól a lap.

MÁTYUS ALIZ

MEGKÉRDEZTÜK

"... a lakosság... marad és hosszútávon gondolkodik."

STRIKER SÁNDOR

a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Közművelődési Főosztályának vezetője. A közművelődési törvényről kérdeztük.

Striker Sándor: Az 1976-os közművelődési törvény – bármily különös – már több mint húsz éves, de még mindig nincs hatályon kívül helyezve. Igaz, a deregulációs folyamat során kivették belőle azokat a kifejezéseket, amelyek a szocialista társadalom építésére utaltak. A törvényt azért nem helyeztettük hatályon kívül, mert mindenképpen ragaszkodtunk ahhoz, hogy új törvény lépjen a helyébe. Azért van erre szükség, mert ugyan alapvetően máshogy, de gondoskodni kell a közművelődés feltételrendszeréről. Az előző törvény, a '76-os egy céltételező törvény volt, feladatokat határozott meg. A szocialista társadalom építésének megfelelően a szocialista embertípus kialakításához szabta meg a feladatokat. Elsősorban intézményeknek, társadalmi szervezeteknek, vállalatoknak írta elő, hogy mi a feladatuk. Ehhez képest teljesen más megközelítésű törvényre van szükség. Ennek megfelelően nem céltételező törvényről van most szó, hanem egy feltételrendszert biztosító jogszabályról. Az álláspont, a koncepció az, hogy a közművelődés az állampolgároknak és közösségeiknek joga, és ehhez a feltételrendszert kell biztosítani. Az volt a legnehezebb, hogy ezt alá tudjuk támasztani, és el tudjuk fogadtatni. Ez egy hosszú évek alatt végbemenő folyamat volt, hiszen előbb a piacorientáltság gondolköre diktált, és azt várta csaknem mindenki '89 környékén, hogy a kultúrát és a közművelődést is átveszi majd a polgár, a polgárok közössége. Azonban kiderült, körülbelül '93-ra, hogy a gazdasági folyamatok annyira kedvezőtlenek, a társadalom vásárló ereje olyan csekély, hogy nem tudja eltartani költségvetési támogatás nélkül, piaci viszonyok között ezeket a művelődési tevékenységeket és az intézményeket. Hozzá kell tenni, hogy sehol a világban egyébként a kultúra nem önfenntartó, az antik Róma mecénás szava is innen származik. Nyilvánvaló, hogy valaki vagy a gazdasági szférából vagy az államhatalmi szférából mindenütt támogatja a kultúrát és a művelődést, mégpedig az adott hagyományoktól függő működési rendben.

Azt kell tehát megfogalmazni a törvényben, mi ez a működési rend, hogy a magyar struktúra hagyományai mentén és jelenlegi lehetőségeinek megfelelően támogathassa az állampolgárok és közösségeik művelődési folyamatait, művelődési tevékenységét.

A törvény így ennek megfelelően tagolódik. Kijelenti, hogy a közművelődési tevékenység közérdek, melynek – állami feladatként – a feltételrendszerét valamilyen módon biztosítani kell. Elsősorban azonban megfogalmaztuk, milyen tevékenységi szférákra, tevékenységi körökre terjed ki a közművelődés, készítettünk egy nagyon pontos felsorolást. Ez azért nagyon fontos, mert a '76-os törvény ezt nem tartalmazta. Akkor mindenki tudta, mi a közművelődés, vagy úgy tett, hogy tudja, a törvény tárgyát nem kellett külön kifejtetni. Most már annyira tagozódott a társadalmi tevékenységek rendszere, hogy mindenkinek meg kell határoznia a saját tevékenységét. A mostani törvényekben már hosszú fejezetek

ben van szó az önmeghatározásról vagy a törvényben használt kifejezések értelmezéséről. Ezt is tartalmazni fogja az új közművelődési törvény. Meghatározza a nagy szférákat a hagyományörzéstől kezdve az életminőség javítását célzó művelődési tevékenységekig, amely utóbbi kifejtve egyébként annyit jelent, hogy ha valaki hátrányos helyzetben van, akár a földrajzi helyzete, akár élethelyzete, akár szociális helyzete, akár egyéb tényezők miatt, akkor melyek azok a közművelődési tevékenységek, amelyek élethelyzetén, életminőségén javítani tudnak.

Ma tehát meghatározza ez a törvény, hogy mit tekintünk közművelődési tevékenységnek. Nem tevékenység típusokat sorolunk fel, mint például az ismeretterjesztés, hanem a szférákat, aspektusokat, amelyekben mind-mind megtalálhatók az egyéni vagy közösségi közös tevékenységek. Nagyjából azt lehet megfogalmazni, hogy közművelődési tevékenységnek nevezzük a személyek közötti együttműködést feltételező, interperszonális tevékenységeket. Tehát az olvasás, mint egyéni tevékenység, egy másik szféra, de az olvasáskultúrát elősegítő közösségi tevékenység, egy könyveket megismertető, népszerűsítő tevékenység, az már közművelődés. Az egyéni olvasás művelődési folyamat. A közművelődés személyközi, interperszonális, kultúraátadó folyamat. Ennek feltétele, hogy ezek a tevékenységek valahol megtörténhessenek. Az önkormányzati törvény előírja, hogy az önkormányzatok kötelesek színteret biztosítani, így mi meghatározzuk, hogy mi ténylegesen az önkormányzat felelőssége. A szintér gyakorlatilag a közművelődési tevékenységek folytatásához alkalmas szintér kell hogy legyen, megfelelő felszereltséggel. Itt ehhez hozzá kell tenni, hogy az önkormányzatoknak kötelező feladatokat áttételesen ír elő a törvény, leírja az említett módon azokat a szférákat, ami a közművelődés, s ebből az adott önkormányzatnak a helyi hagyományok és a helyi lakossági igények alapján saját döntéssel kell kialakítani azt, hogy ő mit vállal az adott évrre, és akkor erre a vállalásra el kell különítenie a megfelelő támogatási kereteket, és a feltételrendszert is biztosítani kell. Tehát ez egy egyszerre rugalmas és egyszerre kötött megfogalmazás, az önkormányzat választ, dönt, és a döntését megvalósítja. Így személyre szabott minden település esetében az adott profil, az adott tevékenység rendszer. Ellené vagyunk annak, hogy valami általánosan kötelező szósz legyen az országban minden lakosnak följárva. Minden régió más és más, minden önkormányzat más és más. Döntsék el ők maguk. Legyen szoros kapcsolat az önkormányzat és a lakosság között, a helyi intézmények és a lakosság között, hogy mit kívánnak tenni az adott térben, és azt valósítsák meg. Az önkormányzatoknak a dolga színteret és szakalkalmazottakat biztosítani. Nem csak a szintér ugyanis a feltételrendszer eleme, hanem a szakalkalmazott is. Itt egy jelentős változás az eddigiekhez képest, hogy ez nem csak mindenképpen önkormányzati fenntartású intézmény és közalkalmazott lehet, közösségi szinten nem kötelező önálló intézmény fenntartása. A színteret biztosítani kell, de társulhat néhány önkormányzat, kistéleplések társulhatnak, alkalmazhatnak közösen embert, mégpedig nem kell közalkalmazottat alkalmazni, de az illetőnek szakképzettnek kell lennie. Tehát sokkal inkább az a fontos, hogy alkalmas legyen a munkát elvégezni, s nem az, hogy ő milyen alkalmazási formában van. Lehet önkormányzati alkalmazásban, de lehet egyéb alkalmazásban, azonban, és itt jön a következő lépcső: a törvény rendelkezik az állami felelősségről is. Az állam normatív támogatást biztosít arra, hogy

az önkormányzatok eleget tehessenek a kötelezettségeiknek, és ezt értékállóan próbáljuk meg biztosítani. Úgy, ahogy a közoktatási törvényben is az alapfokú oktatási normatíva értékálló, tehát lépést tart a ráfordításokkal és az inflációval. Megkíséreljük itt is, hogy értékálló legyen ez a kiegészítő állami költségvetési hozzájárulás, és ezzel olyan helyzetbe lehessen hozni az önkormányzatokat, hogy mint mondtam, eleget tehessenek a kötelezettségüknek. Nem lesz 100 %-os ez a központi költségvetési hozzájárulás, remélhetőleg a 30 %-ot továbbra is biztosítja, és az önkormányzatok mellétesznek 50-60 %-ot, esetleg többet. Azért nekik nagyobb a szerepük, mert a lakosság egyelőre nem terhelhető, azaz nem terhelhető jobban. Az eddigi adataink szerint a lakosság országos viszonylatban 15-20 %-nál nem tud többet befizetni, évek óta stabil, vagyis stagnálónak nevezhető a lakosság vásárló ereje a közművelődésben. Ha növekedik a díj, akkor kevesebben fognak résztvenni. Amíg az életszínvonal, a jövedelmek nem nőnek, addig nem várható el több. Ugyanakkor városokban, nagyobb intézményeknél nagyobb bevételeket tesz lehetővé, kis településeken meg 5-10 % lehet e bevétel. Nem lehet elvárni egy 1500 fős településen, hogy nagyrendezvényeken jelentős bevétel keletkezzen. Ezért a normatív támogatás is súlyozni fog, átlagosan lesz ez, közelítőleg 1 %-a az alapfokú oktatási normatívának. Terveink szerint '97-ben kellene lennie 640 forintnak. Kistélepléseken ennek két és félszeresét szeretnénk. Kétezer fő alatti településen az 1 % kétszeresét, ezer alatti településen két és félszeresét. Hogy a szintér fenntartási kötelezettsége ne legyen aránytalanul nagy az önkormányzatnak, mert színteret fenntartani ugyanannyiba kerül 500 főnyi lakos esetében, mint 2000 esetében. Azonban a fajlagos költsége az nagyobb, s ezt szeretnénk kompenzálni.

A nagyobb elemje a közművelődési törvénynek tehát: a tartalmi körülírás, az önkormányzatok szintér fenntartási kötelezettsége, az államnak az a kötelezettség vállalása, hogy ezt biztosítja. Az utolsó pedig, s ez nem elhanyagolható rész az értelmező rendelkezésen kívül, hogy bevezetjük, be kívánjuk vezetni a törvénnyel a közművelődési tanácsokat. Kistélepléseken, ahol három helyi közművelődési szervezet működik, ott létrehozhatunk egy közművelődési tanácsot, amely véleményezheti az önkormányzat közművelődési döntéseit, a munkatervet, hogyha a közművelődési intézmény kialakít, és nyilvánosságra hozhatja ezeket a döntéseket, ezeket a kérdéseket megtárgyalhatja. Többen mondták, hogy ez egy lebegő szervezet, ezt nem bánjuk. A célunk, hogy alakuljon ki ez a fajta nyilvánosság a településeken. Városok esetében tíz - és hangsúlyozom - helyi bejegyzésű szervezet kell, hogy létrehozhasdák a helyi közművelődési tanácsukat. Ez kettős célú: egyrészt, hogy legyen egy lakossági helyi vitafórum, nyilvánosság, számonkérés, másrészt, hogy legyen érdekelt a helyi lakosság abban, hogy létrehozza a civil szervezeteit, mert akkor befolyásolni tudja a helyi döntéseket. Ugyanis a hosszú távú koncepciója ennek a kérdésnek az, hogy az önkormányzatok négy évenként változnak, a jó szándékúak is meg a kevésbé jó szándékúak is, a jó helyzetben levők is, meg a kevésbé jó helyzetben levők is, a lakosság viszont ott marad és hosszútávon gondolkodik.

Ezzel kitértem arra is, hogy intézményi vagy civil szervezet. A kettő csak szimbiózisban képzelhető el, hosszútávon s mindenütt a világban. A civil szervezet nem tud intézményt fenntartani egészen addig, amíg nincsenek saját forrásai vagy szponzorai. Magyarországon jelenleg a szponzorok a fehér

hollók számával vetkednek. Nagyon kevés a szponzor a mi szakterületünkön, ezért kell a helyi nyilvánosságot bővíteni. Mert ugyanakkor helyi vállalkozó hajlamosabb helyi rendezvényt támogatni, hiszen családja, gyermeke ott él. És egy helyi szponzor esetleg tudja nyújtani, ami ott helyben kell. A közművelődés központilag nem finanszírozható olyan módon, mint egy nagy nemzeti intézmény, egy nagy nemzeti rendezvény, egy tavaszi fesztivál vagy adott évben egy biennálé, a közművelődés mindenképpen egy helyi jellegű tevékenység. Nagy rendezvények természetesen vannak, ezek nagyon fontos, hogy támogatást nyerjenek a Nemzeti Kulturális Alapból, tárca támogatásból vagy egyéb szponzoroktól, de a közművelődés lényege szerint mindig helyi, öntevékeny, kisközösségi, ezért helyi döntést, helyi támogatást igényel, helyi feltételrendszerrel.

A törvényalkotás folyamata minden esetben – és itt is – érdektüktetések folyamata is. A partnerek az érdekegyeztetési és előkészítési folyamatban a különböző közművelődési szakemberek, akiket vehetnénk neutrálisnak, de nem neutrálisak, mert tudják, hogy a közművelődés kulturális és társadalmi értéket képvisel. Nem csak megőrzi, hanem a folyamatos innovációt is képviseli. A közművelődést ismerők tudják, hogy a 60-as évektől kezdve a kulturális folyamatok és társadalmi folyamatok újdonság értékű elemei a közművelődésben kezdődtek nagyon sokszor.

A művelődés, közművelődés feltételrendszerének a biztosításában az államhatalom, a gazdasági szféra nem nagyon kívánt részt venni, húzódozik, vissza szeretne vonulni. Ezért nagyon ellenzi javaslatunkat az államháztartási reformot végző vagy azt képviselő gazdasági, pénzügyi oldal. Nagyon nehéz bebizonyítanunk, folyamatosan ezen dolgozunk, s most már egyre jobban elfogadják, hogy innen kivonni a pénzforrásokat, a társadalmi élet más területén nagyobb pénzforrások bevetését igényelné. Tehát hogyha kimutatható az ifjúsági közösségek pusztulása közvetlen módon – és ezt ifjúsági kutatások megjelentették – akkor ez megerősíti a deviáns folyamatokat, s akkor ezeknek a deviáns folyamatoknak a szociálpszichológiai és kriminológiai kezelése sokkal drágább, mint a kulturális folyamatokba való befektetés. Ez az egyik rész. És a társadalmi kohéziót elsősorban a közösségek, kiscsoportok, települések tudják biztosítani, és ennek a fenntartásához jelentősen hozzájárul a közművelődés.

A másik oldal, a másik partner a kötelezettségeket ellátó önkormányzati oldal, amelyik azt szeretné biztosítva látni, hogy nem kap olyan új feladatot, amelyiknek nincs meg a mellérendelt gazdasági háttere, és hogy nem kötik meg a kezét azon kívül, intézményfenntartási kötelezettségben. A törvény tehát intézményfenntartási kötelezettséget nem is ír elő primer módon, másodlagos módon igen. Városi vagy 3000 főnél nagyobb településen kötelező intézményt fenntartani, de nem szükséges az önkormányzatnak fenntartani. Bárki fenntarthatja, az önkormányzatnak kötelező az intézmény működését valamiképpen biztosítani. Tehát hozzá kell járulnia, akárki tartja fenn. Intézményes formában kell már városi szinten és afölött fenntartani, tehát megyei jogú városok esetében is, de hozzá kell járulnia az önkormányzatnak akkor is és biztosítani kell a folyamatos működést akkor is, ha nem ő a fenntartó. Választhat az önkormányzat. Köthet közművelődési megállapodást szervezetekkel, de akkor biztosítani kell a finanszírozási feltételeket is. És tulajdonképpen ilyen módon kapcsolódik mindez az ugyancsak kialakulóban levő nonprofit

törvényhez. A nonprofit szféra először teljesen szembeállónak tűnt a közművelődési szférával, intézményi szférával, de nekik is rá kellett jönniük arra, hogy egyszer csak kapnak egy csomó feladatot, intézményt esetleg, és nem kapnak finanszírozási forrást. Hát ők is csak úgy hajlandók átvenni ezeket a feladatokat, a közfeladatokat, ha kapnak rá közpénzt vagy egyéb támogatást.

Tehát az önkormányzatok a függetlenségüket féltik és a működőképességüket. A szakszervezetek a foglalkoztatás biztonságát szeretnék látni, ezért a kormánnyal kötöttek egy három éves szerződést, hogy ezek a törvények biztosítani fogják a foglalkozási biztonságot. Tehát ennek a törvénynek képviselnie kell ezt is. S ezt mi megpróbáljuk létszámnormákban megfogalmazni. Ez ellen nagyon hevesen tiltakozik a pénzügyi kormányzat. Ha nem maradhat, akkor is az, hogy szakembereket kell alkalmazni ezeken a területeken – márpedig nincs másik 3500 szakember ebben az országban –, tehát ha bevezetik a jogszabályt, akkor bizony ezeket a szakembereket. Ha közművelődési megállapodást köt egy önkormányzat bárkivel, annak az illető szervezetnek vagy vállalkozásnak közművelődési szakembert kell szintén biztosítani erre a célra. Tehát a foglalkoztatási biztonságot bármilyen módon is, de biztosítani kívánja a törvény.

Igy tehát ezek az érdekek ütköznek. Egy visszavonulni kívánó finanszírozási szándék, egy szakmai terület, amelyik tudja, hogy ez a terület milyen értéket képvisel, egy kötelezettségeket ellátni köteles önkormányzati szféra, amelyik viszont olyan helyzetbe akar kerülni, hogy dönthessen, s kapja meg a feltételeket, ehhez ne kelljen törvényt szegnie, illetve a szakszervezeti képviseleti oldal, mely a tagjait, a dolgozókat szeretné stabil egzisztenciával tudni.

